

UTRPENIE DETÍ A DOSPIEVAJÚCICH - ŠIKANOVANIE

Fenomény násilia sa vyskytujú na rôznych miestach našej spoločnosti, čoraz častejšie tam, kde sa ľudia ocitajú v donucovacích kontextoch. Deti a mladí ľudia poznajú najmä školský systém. Školská dochádzka je v Nemecku regulovaná zákonom a nemožno sa jej vyhnúť. Preto je podiel žiakov, ktorí zažívajú šikanovanie, veľmi vysoký. Schäfer a Herpell predpokladajú, že najmenej 500 000 žiakov v Nemecku je obeť šikanovania, čo zodpovedá 20 % detí a mladých ľudí v našich školách.¹

V súčasnosti sa v sociálnych vedách rozlišuje medzi analógovým a digitálnym (kybernetickým) šikanovaním. Výskum analógového šikanovania možno vysledovať predovšetkým u Dana Olweusa (švédsko-nórsky psychológ). Olweus definuje šikanovanie takto: „Žiak je vystavený násiliu alebo je šikanovaný, ak je opakovane vystavený negatívnej konaniu jedného alebo viacerých žiakov počas dlhšieho časového obdobia. Medzi páchatelmi a obeťami je zvyčajne nerovnováha moci.“²

Cieľom šikanovania je preto zvyčajne to, aby si páchatel systematickým znevažovaním niekoho iného zvýšil svoj vlastný sociálny status. Deje sa to buď priamo, alebo nepriamo. Pri priamom šikanovaní je obeť slovne urážaná alebo zneužívaná, bitá alebo iným spôsobom fyzicky zranená. Pri nepriamom šikanovaní sa o obeť šíria klebety alebo je zámerne vylúčená zo skupiny. Vo väčšine prípadov dynamiku šikanovania nemôže ukončiť samotná obeť. Vzhľadom na zvýšené používanie sociálnych médií a smartfónov alebo tabletov sa veľká časť analógového šikanovania presunula do digitálnej sféry a zohráva významnú úlohu, pretože prah zábran pre páchatelov je ešte nižší.

V zásade sa obeť šikanovania môže stať ktokoľvek. Najpravdepodobnejšie je však, že sa ňou stane osoba, ktorá sa správa najvýraznejšie, bráni sa najneúčinnnejšie alebo sa jej nedostáva žiadnej/malej podpory zo strany skupiny.

Dynamiku šikanovania možno v zásade rozdeliť do troch fáz.

1. Testovacia fáza

To zahŕňa testovanie, kto sa najlepšie hodí ako obeť. Žiaci útočia na rôznych údajne slabších žiakov, ktorí by mohli byť „vhodní“. Testovacia fáza môže trvať niekoľko týždňov a môže sa stať, že dynamika šikanovania sa skončí aj počas testovacej fázy.

Zvyčajne sa tak stane napríklad vtedy, ak sa vybrané obeť účinne bránia alebo ak je v skupine dostatok podporujúcich síl.

2. Fáza konsolidácie

V tejto fáze sa rozlišujú jednotlivé úlohy. Vyznačuje sa opakovaným a systematickým šikanovaním jednotlivcov. Okrem páchatelov je tu aj úloha asistenta. Asistent aktívne pomáha páchatelovi a vykonáva pokyny.

Asistenti sa často ocitnú v ťažkej situácii a pridávajú sa k páchatelovi zo strachu, že sa sami stanú obeť. Existujú aj posilňovatelia (aktívne sa nezúčastňujú na šikanovaní, ale sú zainteresovaní), obrancovia a outsideri. Tieto roly nie sú pevné a môžu sa časom meniť. Vo fáze konsolidácie obeť zvyčajne veľmi trpí a môžu sa objaviť prvé príznaky (napríklad poruchy spánku alebo tendencie odmietat školu).

¹ Schäfer, Mechthild / Herpell, Gabriela: Ty obeť! Wenn Kinder Kinder fertig machen, Rowohlt, Berlin 2010.

² Olweus, Dan: Problémy páchatelä a obeť v školách. State of knowledge and intervention programme, in: Holtappels, Heinz G. / Heitmeyer, Wilhelm / Melzer, Wolfgang / Tillmann, Klaus-Jürgen (eds.): Forschung und Gewalt an Schulen. Prejavy a príčiny, koncepcie a prevencia, Weinheim 42006.

3. Fáza prejavu

Túto fázu charakterizuje predovšetkým jednota. Všetci súhlasia s tým, že marginalizácia obeť je oprávnená. Rola obeť je tu stabilná a zvyčajne nezvratná. Všetci žiaci sú aktívni ako páchatelia, asistenti alebo posilňovači. Takmer neexistujú pozorovatelia alebo dokonca obrancovia. Výčitky svedomia, ktoré niektorí ešte mali v predchádzajúcich fázach, tu zmizli. Agresívne správanie voči obeť sa interpretuje ako „právo“ triedy. Reakcie obeť vo fáze prejavu sú veľmi odlišné a často nie sú komunikované. Je zarážajúce, že mnohí žiaci, ktorí sú obeťami šikanovania, majú pokles výkonnosti, prejavujú sa u nich psychosomatické ochorenia (napríklad bolesti hlavy alebo žalúdka) alebo sa z nich stávajú záškoláci.

V tomto štádiu je sotva možné zasiahnuť. Často je jediným núdzovým riešením vyradenie obeť z triedy.